

חמץ שנתייאש ממנו 11.**1. רמב"ן פסחים ד: ד"ה אלא כך אני אומר, ואפשר ונכון**

אלא כך אני אומר שהביטול מועיל להוציאו מתורת חמץ ולהחשיבו כעפר שאינו ראוי לאכילה, והיתר זה מדברי ר' ישמעאל הוא דאמר (ו' ב') שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, לומר דכיון שלא הקפידה תורה אלא שלא יהא חמץ שלו ברשותו, ואיסורי הנאה אינן ממון ולא קרינן ביה לך, בדין הוא שלא יעבור עליו בכלום, אלא שהתורה עשאתו כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בשני לאוין מפני שדעתו עליו והוא רוצה בקיומו, לפיכך זה שהסכימה דעתו לדעת תורה ויצא לבטלו [שלא] יהא בו דין ממון אלא שיהא מוצא מרשותו לגמרי שוב אינו עובר עליו, דלא קרינא ביה לך כיון שהוא אסור ואינו רוצה בקיומו, ולא מיבעיא לרבנן אלא אפילו לדברי ר"י הגלילי כיון שנתייאש ממנו מפני איסורו יצא מרשותו ואין בו דין גזל, כדאמר ר"י (ו' ב') בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהם מותרים משום גזל ופטורין מן המעשר והוון כהפקר, והכא עדיף נמי מהפקר דלא הדר איהו זכי ביה דהא שוייא כעפר ולא ניחא ליה בגויה.

ואפשר ונכון הוא לומר כדברי רש"י דנפקא לן ממדרש תשביתו, דהכי קאמר רחמנא תשביתו אותו משאור ולא יראה שאור אלא שיהא בעיניך כשרוף והוי רואה אותו כעפר ואפר ולא תהא רוצה בקיומו, מדלא כתיב תבערו או תשרפו, שהרי בשאר איסורים ביעורן כתיב בהן, כענין שפירש בע"ז (סנהדרין נ"ה א') השחת ושרוף וכלה, מ"מ ביטול כשמו שיבטלו בלבו מתורת חמץ ואינו רוצה בקיומו, וכך הוא משמעות השבתה בכל מקום כענין ולא תשבית מלח ברית אלהיך לא תבטל, וכן נמי משמעות שביתה ביטול [מלאכה], וכן אונקלוס מתרגם תבטלון חמירא, וזהו שאמרו בגמרא (י' א') בפשיטות אטו בדיקת חמץ דאורייתא היא מדרבנן [היא דמדאורייתא] בביטול בעלמא סגי ליה, ולא (מייטורא) [מיייתי קרא] דכתיב, אלמא פשטיה דקרא בביטול הוא. ומצאתי בהלכות גדולות ז"ל ובתר דבדיק מבטל ליה דכתיב תשביתו שאור מבתיכם, וזהו מדרשו של רש"י ז"ל.

2. פסחים כג. "ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך" עד "שאני התם"

רבי יוסי הגלילי אומר: תמה על עצמך, היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה?

3. פסחים ז. "ולבתר אסורא לא מצי מבטיל" עד "אמר רבה"

ולבתר אסורא לא מצי מבטיל ליה? והא תניא: היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו - מבטלו בלבו, אחד שבת ואחד יום טוב. בשלמא שבת - משכחת לה, כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת. אלא יום טוב - בתר אסורא הוא! - אמר רב אחא בר יעקב: הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן, ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו, ומתיירא שמא תחמיץ קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ. דיקא נמי, דקתני: היה יושב בתוך בית המדרש, שמע מינה.

4. רמב"ן פסחים לא: ד"ה חנות של ישראל מתחלת דבריו עד "ומסתייעא נמי"

חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי גוים נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה וא"צ לומר בהנאה. משום דתלינן ליה בפועלין, שחנות של ישראל עשוי להתכבד מחמץ בערב הפסח ובפסח חמץ ביד ישראל מאי בעי ולפיכך תולין בפועליו גוים. חנות של גוים ומלאי של גוים ופועלי ישראל נכנסין שם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה. פ"ל לא מפני שאומרין שמא מיד פועלי ישראל נפל בפסח, דהא ליכא למימר, שלא נחשדו ישראל על כך, אלא שמא מיד פועלי ישראל נפל קודם הפסח ואין בעל החנות זוכה בו משום מציאה שהרי שנינו (ב"מ כ"ו ב') מצא בחנות הרי אלו שלו, וכיון שאין בעל החנות זוכה בו אלא הרי הוא של מוצאו, כל זמן שלא זכה בו אדם ברשות הבעלים הראשונים הוא עומד, ולא מיבעיא למ"ד במס' נדרים (מ"ג א') הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא לרשות מקבל, דה"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה, אלא אפי' למאן דלית ליה הכי, הכא גזרינן. ובודאי דהא מתניתא ר"ש היא כדאוקימנא למתני' כר"ש, וש"מ דכי קניס ר"ש בחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח לאו דוקא בעבר עליה בבל יראה ובל ימצא אלא בין שוגג בין מזיד בין באונס בין ברצון קנסינן, דהא חמץ זה שנמצא בחנות שאסור בהנאה קודם הפסח אבד הימנו והרי הוא של מוצאו ולא עבר עליו כלל בבל יראה ובבל ימצא ואעפ"כ אסור לאחר הפסח, וטעמא משום קנסא דהא מני ר"ש היא כדפרישית.

5. בבא מציעא י. "רב נחמן ורב חסדא" עד "איתביה רבא", "אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן המגביה" עד "ואם תאמר משנתנו"

רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו: המגביה מציאה לחבירו - לא קנה חבירו. מאי טעמא - הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים - לא קנה...

...אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המגביה מציאה לחבירו - קנה חבירו.

6. תוס' בבא מציעא י. ד"ה א"ר יוחנן

א"ר יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו - ואע"ג דאית ליה לרבי יוחנן בפרק הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה ואמר) ובפ"ק דגיטין (דף יא: ושם ד"ה התופס) תופס לבע"ח לא קני היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה דאין הלואה חייב כלום לתופס אבל במציאה דאיכא מגו קנה.

7. רמב"ן בבא מציעא י. ד"ה ואם תאמר משנתנו "ולדידי לאו קושיא היא כלל" עד סוף דבריו

ולדידי לאו קושיא היא כלל, דהכא משום דאינו חב לאחרים הוא דכיון דלא זכה בה אדם לאו חובה היא לו אם אינו מוצאה, ובעל אבדה גופיה הואיל וכבר היא אבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם בהאי הגבחה לא מפסיד ולא מידי יותר משאר בני אדם, ועוד שהרי נתיאש ויצאה מרשותו ביאוש, אבל גבי ב"ח כיון דהוא חייב לו ונכסוהי אינון ערבין ביה מי שמוציאן מרשותו ושעבודו חב הוא לו, ומשום הכי קי"ל נמי התם לא קנה והכא קנה, וא"צ לפנים.

8. בבא קמא סו. "יאוש אמרי רבנן עד סו: "איתביה אביי"

יאוש - אמרי רבנן דניקני, מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן; אי דאורייתא, מידי דהוה אמוצא אבידה, מוצא אבידה לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דתיתי לידיה קני ליה, האי נמי כיון דמייאש מרה קני ליה, אלמא קני; או דלמא לא דמיא לאבידה, אבידה הוא דכי אתאי לידיה - בהתירא אתיא

לידיה, אבל האי כיון דבאיסורא אתאי לידיה - מדרבנן הוא, דאמור רבנן ניקני מפני תקנת השבים. ורב יוסף אמר: יאוש אינו קונה, ואפילו מדרבנן. איתביה רב יוסף לרבה: גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך לפניך; והאי כיון דמטא עידן איסורא ודאי מייאש, ואי ס"ד יאוש קנה, אמאי אומר לו הרי שלך לפניך? דמי מעליא בעי שלומי ליה! א"ל: כי קאמינא אנא - זה מתייאש וזה רוצה לקנות, האי - זה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות.

9. תוס' בבא קמא סו. ד"ה כיון מתחלת דבריו עד "והא דאמר"

כיון דבאיסורא אתי לידיה - מכאן משמע שיאוש אין כהפקר גמור דא"כ אפי' בתר דאתא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר

10. נתיבות רסב:ג "ולישב זה נראה" עד "ומקרא גופיה מוכח כן"

ולישב זה נראה, דהתוס' בב"ק דף ס"ו [ע"א] בד"ה כיון דבאיסורא, כתבו וז"ל, מכאן משמע שיאוש אינו כהפקר גמור, דא"כ אפילו בתר דאתי לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר. ולכאורה אינו מובן, דבאיזה ענין חלוק יאוש מהפקר, הא כמו שהפקר כל המחזיק בו זכה בו, כמו כן ביאוש. לכן נראה לפענ"ד דבזה חילוק בין יאוש להפקר, דבהפקר פליגי ר' יוסי ורבנן בנדריים דף מ"ג [ע"א], דר' יוסי סבר דהפקר כמתנה מה מתנה עד דאתי לרשות זוכה אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה, והנה אף דקיי"ל בהפקר דהוי הפקר אע"ג דלא אתי לרשות זוכה, ואפילו הוא בעצמו צריך לחזור ולזכות בו [ראה יו"ד סימן רכ"א סעיף ט' וחזו"מ סימן רע"ג סעיף ד'], מ"מ ביאוש נראה דלא מהני עד דאתי לרשות זוכה, ואם נתיאש מהאבידה וכלה היאוש קודם דאתי ליד הזוכה, א"צ לחזור ולזכות בו, רק כיון שראהו תיכף זכה בו ואין שום אדם יכול לזכות בו שוב. וזהו ראית התוס', דאלת"ה רק דיאוש הוי כהפקר גמור ואפילו לא אתי ליד הזוכה יצא מרשות בעלים, א"כ אפילו בגזילה, נהי דהגזלן לא קנה מטעם דבאיסורא אתי לידיה, מ"מ הא של הנגזל ג"כ לא הוי דהא יאוש הוי כהפקר לכל אדם, והיאך יכול לתובעו גוף החפץ כיון שאינו שלו שהוא הפקר, רק דמים יכול לתבוע, ומהיכי תיתי יהיה עדיף אתי לידיה באיסורא מלא אתי ליד זוכה כלל, ומדבעינן אתי ליד זוכה בהיתירא, ודאי דאי לא אתי ליד זוכה כלל לא הוי הפקר.

11. קצות תו:ב "ביאוש לא יצא מרשות בעלים" עד סוף דבריו

דביאוש יצא מרשות בעלים נהי דאינו רוצה לקנות אכתי היכי מצי אמר הרי שלך לפניך בתר דמייאש מאריה מיניה כיון דתו לאו דמאריה ודו"ק: